

Antroposofins kris

Sven Ove Hansson, professor i filosofi, rapporterar om antroposofirörelsens djupa kris i Tyskland, då dess vetenskapsfientlighet och rasistiska rötter inte finner allmänt gehör.

Den tyska antroposofin befinner sig i en kris som till stor del har utlösts av kritiska granskningar i massmedia. Under covidpandemin deltog många antroposofer i de manifestationer som anordnades av motståndare mot vaccination och andra smittskyddsåtgärder. Dessa manifestationer dominerades av högerextrema grupper, och demonstrationerna präglades av antisemitiska konspirationsteorier och förakt för demokratin. Det antroposofiska deltagandet i dessa sammanhang fick stor uppmärksamhet i medierna,

och ledde till journalistisk granskning av antroposofin också i andra avseenden. Bland annat fick de rasistiska inslagen i Rudolf Steiners läror stor uppmärksamhet.

Under pandemin bildades partiet dieBasis, som bygger på de kontakter mellan antroposofier och högerextremister som utvecklades genom coronaprotesterna. Partiets budskap är en blandning av antroposofiska idéer med konspirationsteorier och högerextremt tankegods. Partiet fick dock bara drygt 1% i förbundsdagsvalen. Det verkar inte klara konkurrensen med AfD (Alternativ för Tyskland), som vänder sig till ungefär samma väljare.

Heinrich Böll-stiftelsen, som står nära det gröna partiet i Tyskland, har gett ut en intressant och mycket uppmärksamman rapport om coronaprotesterna. Där framhålls den antroposofiska miljön som en viktig grogrund. I rapporten redovisas ett intressant exempel på det antroposofiska motståndet mot smittskydd. Det handlar om två Waldorfskolor som båda genomförde de statligt påbjudna åtgärderna för smittskydd. På båda skolorna reagerade ungefär 10 % av föräldrarna starkt mot detta och krävde att skolorna skulle sluta följa smittskyddsreglerna. De hävdade att sjukdomen inte alls var farlig, men deras kritik hade också ett starkt statsfientligt inslag. De krävde att Waldorfskolorna inte skulle foga sig efter statliga påbud.

En chock för många antroposofier

Den antroposofiska tidskriften *Info3* har gett ut ett temanummer om kritiken mot antroposofin. Tidskriften ger där en historisk bakgrund till den aktuella krisen. Fram till 1970-talet var antroposofin ganska inåtvänd. Man drev skolor för sina egna barn och odlade biodynamiskt för

medlemmarnas eget bruk. Men alternativrörelsens framväxt under 1970-talet ledde till en förändring. I denna rörelse fanns det gott om människor som var öppna för antroposofins skolor, dess jordbruksprodukter och alternativmedicin. Detta ledde till en kraftig ökning av antalet Waldorfskolor, biodynamiska jordbruk och antroposofiska sjukvårdsinrättningar. Expansionen fortsatte under det nya seklet. Steinerjubiléet år 2011, hundrafemtio år efter hans födelse, gav mycket positiv publicitet. Detsamma gällde 100-årsjubileet av den första Waldorfskolans grundande, som firades år 2019. Därför kom kritiken under covidpandemin som en chock för många antroposofer. *Info3* skriver om ”erfarna antroposofer som inte riktigt kunde förstå vad de upplevde: häftiga angrepp, ibland artiklar och tv-sändningar varje vecka som framställde antroposofin som en grotesk eller rentav farlig världsuppfattning.” Skribenten ser detta som en följd av ”en förskjutning av den allmänna

diskursen, som ofta är förknippad med begreppet ‘politisk korrekthet’.” (s. 44)

I en av artiklarna jämförs antroposofins nuvarande kris med de hårda inre konflikterna inom antroposofin för hundra år sedan:

”Mycket liknar förhållandena år 1922, och inte bara inflationen. Även nu finns det en klyfta mellan antroposofer som vill dra sig tillbaka till lugnet i den egna kretsen och dem som vill bidra i samhället. Det finns de som ärar Rudolf Steiner och håller fast vid hans ordalydelser, och de som ifrågasätter mycket eller betraktar det som historiskt betingat och inte längre hållbart i nutiden. Och samhällsliga och politiska polariseringar återspeglas i den antroposofiska rörelsen.” (s. 39)

En försvagad alternativrörelse

En viktig del av förklaringen till antroposofernas problem kan vara att den vetenskapsskeptiska så kallade alternativmiljö som antroposoferna länge dragit nytta av, nu har försvagats. Miljöengagemang har fått en starkare koppling till naturvetenskapen, inte minst som en följd av att allt fler blivit varse vad förnekandet av klimatvetenskapen har ställt till med. Antroposofernas esoterik och deras avståndstagande från gängse vetenskap har blivit allt mer irrelevanta, när miljöengagerade människor i stället fördjupar sig i IPCC-rapporternas budskap. (Om antroposofernas svårigheter med klimatvetenskapen, se *Folkvett* 2022:2.)

Detta illustreras av vad Heinrich Böll-stiftelsens rapport har att säga om utvecklingen inom det tyska gröna partiet. Partiet har till stor del sitt ursprung i 1970-talets

alternativrörelser. När partiet grundades år 1980 hade De gröna ett tydligt antroposofiskt inslag. Ännu år 2005 gick partiet till val på ett program som nämnde homeopati och antroposofisk medicin som positiva inslag i sjukvården. Sedan dess har dock detta inslag i partiets idégoods försvagats allt mer. Ett avgörande steg togs när ungdomsförbundet år 2019 tydligt förkastade homeopatin på grund av dess verkningslöshet. Förbundet tog strid för att moderpartiet skulle ta avstånd från statligt stöd till denna och andra behandlingsmetoder som inte är evidensbaserade. Detta ledde till den så kallade homeopatidebatten, där gamla motsättningar inom partiet kom upp till ytan. Ungdomsförbundet gick segrande ur striden, och partiet var under pandemin en otvetydig förespråkare av såväl vaccination som andra smittskyddsåtgärder.

Försvar av homeopatin

Att döma av *Info3s* temanummer verkar det däremot inte vara aktuellt för antroposoferna att ge upp sin tilltro till homeopatin. Tvärtom tar man ett tydligt steg tillbaka från talet om en ”komplementärmedicin” som skulle vara ett slags tillägg till gängse sjukvård. Nu beskrivs homeopatin åter som en ersättning för den vetenskapligt grundade sjukvården.

Detta framgår i en intervju med homeopatiförspråkaren Harald Walach, där han försöker förklara varför homeopatin är illa sedd inom den gängse sjukvården. Han hävdar att det beror på att homeopatin är så effektiv. Om invånarna i ett land ”blir väl omhändertagna med homeopati” så kommer ”människorna därefter att vara friska och inte ens behöva hämta ut sina mediciner varje månad för att slippa huvudvärk – och vad händer då? Då går det dåligt för läkemedelsbranschen, läkare blir arbetslösa, apoteken får mindre att göra, sjukhusen blir tomma, och så vidare.” (s. 28) Walach menar alltså att det är risken att bli arbetslös som får en läkare att ta avstånd från homeopatin.

Sjukdomar från tidigare liv

I en annan artikel försöker Jens Heisterkamp försvara Steiners idéer om att sjukdomar kan bero på vad den sjuka människan gjort i tidigare liv. Steiner hävdade till exempel att malaria beror på alltför stor självcentrering i tidigare liv, och difteri på att man handlat alltför mycket under affekt. Lunginflammation kunde återföras till ”en sådan karaktär, som i sig har fallenhet och böjelse till sinnliga utsvävningar – som i sig så att säga hade ett behov att leva

sinnligt.” (Steiner, 1910/1992 s. 81-87) Så här sa Rudolf Steiner om individens ansvar för sina egna sjukdomar:

”Vi kan i själva verket säga: Vi begår inte våra misstag ostraffat! Vi bär stämpeln från våra fel vidare med oss till nästa reinkarnation.” (s. 86)

Heisterkamp försvarar Steiners karmalära om sjukdomar, men hävdar att den inte ska ”leda över till bedömningen av sjuka eller handikappade människor, i synnerhet som många sjukdomar inte har sin orsak i ett tidigare liv utan i *detta* liv.” (s. 43) Det kan noteras att han inte säger att

”alla“ eller ens ”de flesta” sjukdomar har sin orsak i det nuvarande livet, utan nöjer sig med att säga ”många”.

Rasläror

Samme Heisterkamp har också skrivit en artikel med titeln ”Rasismanklagelser mot Steiner och hur man kan bemöta dem”. Steiner hade en utvecklad raslära, som innehåller grovt förnedrande beskrivningar av människor som inte tillhör den ”vita rasen”. (Se *Folkvett*:3-4, 2022.) Heisterkamp följer ett karaktäristiskt mönster i antroposofiska uttalanden om Steiners rasism. Han talar om ”rasismanklagelser mot Steiner” som om det var anklagelserna och inte Steiners rasism som är problemet. Därtill försöker han försvara Steiners grova utgjutelser mot människor med annan hudfärg än den egna:

”Närmare betraktelser visar dock att det här rör sig om ett tidsbetingat fenomen. Det finns hos Steiner ingen rasism i bemärkelsen av en målinriktad nedvärdering av det främmande till förmån för det egna, och alls ingen ideologi om en ’raskamp’, som annars är kännetecknande för rasistiska ansatser kring 1900-talets början.” (s. 55)

Hänvisningen till tidsandan är ett mycket dåligt argument. Det fanns gott om antirasister på Steiners tid, och han kunde ha valt att ansluta sig till dem. Möjligtvis var det ingen ”målinriktad nedvärdering” när Steiner beskrev den amerikanska urbefolkningen som ”en degenererad människoras”, men det var förvisso en nedvärdering, och dessutom en grovt kränkande och rasistisk sådan (Steiner 1908/1983, s. 106). Därtill kommer att Heisterkamp nogsnamt förtiger att antroposofer långt efter Steiners död har anslutit sig till dennes rasläror. Detta gäller också

svensk antroposofi. I den nyss nämnda Folkvettartikeln finns citat ur tre skrifter från den svenska Föreningen för Antroposofisk Läkekunst, utgivna 1979, 1981 och 1985, som innehåller rasistiska uttalanden. I en annan artikel, i *Folkvett* 1992:1, återges liknande uttalanden som gjorts i ett flertal artiklar i de svenska antroposofernas tidskrift *Antropos*.

Till slut

Det är intressant att notera att både homeopatin och raslärorna får stor plats i ett temanummer ägnat åt antroposofins kris. Men det är betecknande att man i båda fallen gräver ned sig ännu djupare i försvaret av Steiners ohållbara ståndpunkter, i stället för att söka efter vägar att frigöra sig från dem. Detta visar hur djupgående antroposofins kris är. Såvitt jag kan se handlar den i grunden om att antroposofin förutsätter en andäktig tilltro till Steiners läror. Därför är man fastlåst i ett tänkande som blir alltmer förlegat och helt enkelt inte tål en offentlig diskussion.

Sven Ove Hansson

Källor

“Anthroposophie in der Kritik.” *Info3*. Hintergründe, Materialien, Argumente. Temanummer, januari 2023.

Frei, Nadine och Oliver Nachtwey. “Quellen des ‘Querdenkertums’. Eine politische Soziologie der Corona-Proteste in Baden-Württemberg” (Heinrich Böll Stiftung, Baden-Württemberg och Universität Basel: 2021). DOI: 10.31235/osf.io/8f4pb.

Hansson, Sven Ove. “Antroposoferna och klimatvetenskapen”. *Folkvett* 2022:2, s. 30-39.

Hansson, Sven Ove. "Antroposofins raslära". *Folkvett* 2022:3-4, s. 113-123.

Hansson, Sven Ove. "De svenska antroposoferna och 'negerproblemet'". *Folkvett* 1992:1, s. 16-20.

Steiner, Rudolf (1910/1992) *Die Offenbarungen des Karma*. Publicerat i *Gesamtausgabe*, band 120 (Dornach: 1992).

Steiner, Rudolf (1908/1983) *Welt, Erde und Mensch*. Publicerat i *Gesamtausgabe*, band 105 (Dornach: 1983).